

Ervin B. Naumov

MINNETALE OVER PROFESSOR SVEIN BENDIK MANUM

holdt på møte
7. april 2016

av professor emeritus Knut Bjørlykke

Svein Bendik Manum ble født 3. oktober 1926 i Askim. Hans foreldre var Anna Walborg og Ivar Rui Manum. Han døde 30. september 2015, nesten 89 år gammel. Et langt liv som forsker og universitetslærer har tatt slutt.

Han giftet seg med Randi Hafting i 1953, og de fikk tre barn (Ivar i 1958, Ketil i 1962 og Kari i 1966). Han tilhørte generasjonen som var ung under krigen og tok Eksamen Artium på reallinjen i 1945. Hans far hadde butikk i Askim, og han kom ikke fra en familie med akademiske tradisjoner. Han ble imidlertid en akademiker i ordets beste forstand igjennom hele livet.

Svein Manum studerte realfag ved Universitetet i Oslo og tok matematikk, kjemi og botanikk som bifag. Han hadde alt lest Hanna Resvold-Holmsens *Svalbardflora* og valgte botanikk som hovedfag. Som veileder fikk han professor Ove Arbo Høeg som var professor i botanikk ved Farmasøytisk Institutt. Han skulle egentlig ikke ha kunnet veilede realfagstudenter, men han hadde studert planter i sandsteiner fra Devontiden på Spitsbergen og anbefalte Manum å studere de tertiære kullforekomstene der. Alt i 1950 begynte han feltarbeidet med å studere lagene i Adventdalen og Reindalen, da med vekt på mikrofossilene. Reisen til Svalbard gikk på denne tiden med kullbåt. Feltarbeidet og laboratorieanalyser resulterte i hovedoppgaven "Pollen og sporer i tertiære kull fra Spitsbergen" i 1953. Den første publikasjonen kom i 1954.

Studier av pollen, sporer og andre paltnomorfer var tidlig blitt etablert i Norge av professor Knut Fægri ved Universitetet i Bergen, og pollenanalysen ble et viktig verktøy innen kvartærgeologi og innen vegetasjonshistorie.

Svein Manum var den som etablerte det tilsvarende fagområdet på eldre sedimenter i Norge og dette ble etter hvert omtalt som paleo-palynologi. Dette ble hans store interesse. Det var dristig å velge et så spesialisert felt, og han var den første som satset på et slikt smalt fagområde i Norge. Han tok pedagogisk seminar i 1953 og regnet med at han skulle bli lektor i den høyere skolen, noe som da var svært vanlig også for studentene som hadde et naturvitenskapelig hovedfag. Men takket være professor Ove Arbo Høeg fikk han forskningsrådsstipend (NAVF) i 1954 og kunne fortsette sin forskning på Spitsbergen. Utenlandsopphold var ganske nødvendig for å komme i kontakt med andre forskere på dette området og for å lære preparasjons-teknikker og mikroskopering. Han hadde først et kortere opphold i Tyskland, så i Stockholm i 1954, og siden en rekke studieturer og forskningsopphold i andre land.

Plantefossilene viste at det i tertiærtiden var en vegetasjon som tydet på et meget varmere klima på Spitsbergen. Dette var før teorien om kontinentenes bevegelser (platetektonikk) var blitt akseptert, og det var ikke så lett å forklare dette. At det hadde vært et varmere klima tidligere i Jordens historie også på høyere breddegrader, var imidlertid kjent.

Svein Manum tok Dr. Philos.-graden i 1962 på avhandlingen ”Studies on the Tertiary flora of Spitsbergen with notes on Tertiary floras of Ellesmere Island, Greenland and Iceland”.

Selv om han hadde botanikk hovedfag, var det jo et geologisk materiale han jobbet med, og i 1962 fikk han en 1. amanuensis-stilling i Paleobotanikk ved Institutt for Geologi ved Universitetet i Oslo. Det forskningsområdet som Svein Manum hadde valgt (Paleobotanikk) var i Norge og også internasjonalt forholdsvis nytt.

Det fantes noen få som studerte sammensetningen av kull, særlig i England og Tyskland, men ellers hadde slike studier lite omfang.

Svein gjennomførte i flere år feltekspedisjoner med studenter til Spitsbergen under meget primitive forhold og bidro til den geologiske kartleggingen for Norsk Polarinstitut. Det foreligger en meget god smalfilm fra en ekspedisjon i 1964. Den kan sees på våre hjemmesider, <http://www.mn.uio.no/geo/tjenester/kunnskap/film-manum/index.html>.

Laboratoriarbeidet var heller ikke ufarlig. For å få preparert ut det organiske materialet (mikrofossilene) måtte andre komponenter, for eksempel leirmineraler og større mineralkorn, løses ut av prøvene ved hjelp av meget giftige syrer som fluss-syre, (HF) og salpetersyre, (HNO₃) under forhold som ikke alltid var helt betryggende.

I 1965–1966 hadde han et forskningsopphold på 1 år ved University of

Reading (UK), hvor jeg også hadde et opphold på samme tid for å lære sedimentologi.

Fra 1967 til 1970 arbeidet han med permisjon fra Universitetet i Oslo som NORAD-ekspert i Uganda og var professor og leder for Botanisk Institutt ved Makerere Universitet i Kampala. Jeg var knyttet til Geologisk Institutt ved samme universitet fra 1969–1971 og kunne på nært hold observere hans store innsats med å bygge opp undervisningen bare noen få år etter at Uganda ble uavhengig. At han kunne være ”Head of Department” på Makerere Universitet og undervise i moderne tropisk flora, selv om han var spesialist på fortidens planter, viser hans store faglige bredde.

Da han kom tilbake til Universitetet i Oslo, var vi blitt en oljenasjon og Svein Manums forskning som hadde vært typisk grunnforskning, var blitt mer anvendt og etterspurt. Svein Manums bakgrunn fra både botanikk og geologi ble nyttig fordi man ved oljeboringer på norsk sokkel fant bergarter og fossiler som liknet dem på Spitsbergen. Disse mikroskopisk små fossilene fantes i store mengder selv i små prøver (borkaks) fra boringene av oljebørner gjennom store deler av lagrekken, og ikke bare der det var tatt kjerneprøver. Palynologien ble snart et geologisk fag fordi det var viktig for dateringen og karakteriseringen av oljeførende eldre sedimentære bergarter.

Manum var dosent i paleobotanikk ved Universitetet i Oslo fra 1972 og professor fra 1982 til 1995. Han bygget i denne tiden opp forskning og undervisning i dette faget. I tillegg var han i flere perioder instituttbestyrer ved Institutt for geologi. Manum var med og bidro til etableringen av NTNFS kontinentalsokkelkontor i Oslo som i 1975 ble til IKU i Trondheim og senere en del av SINTEF hvor Jorunn Os Vigran ble ansatt som palynolog. Han tok også på en mer direkte måte del i oljeeventyret ved at han fra 1976 til 1989 var styremedlem i oljeselskapet Norsk AGIP A/S.

Svein Manum var en forsker som stilte store krav til nøyaktighet og objektivitet i sin forskning, og han var meget streng også når det gjaldt de formelle krav til publikasjoner. Han ble medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi fra 1980.

Siden palynologi var et forholdsvis smalt forskningsområde, var det nødvendig å reise mye for å holde kontakt med fagmiljøet som omfattet forholdsvis få universiteter og en del oljeselskaper. Han hadde et stort nettverk av kolleger innen sitt forskningsfelt, og han vedlikeholdt dette ved å reise på kortere eller lengre studieopphold.

Manum underviste i faget palynologi i mange år ved Universitetet i Oslo. I tillegg ga han forelesninger i vitenskapelig forfatterskap for hovedfagstudenter som skulle skrive sine første avhandlinger. Han gikk av med pen-

sjon i 1995, men var også etter dette aktiv som professor emeritus på instituttet i mange år. I tillegg til sitt egentlige forskningsområde var han interessert i makrofossiler av planter i arktiske strøk basert på materiale fra egne ekspedisjoner og fra samlinger i museer.

Svein Manum fikk i 2003 en medalje for Vitenskapelig eksellens av foreningen for stratigrafiske palynologer (Medal of Scientific Excellence, American Association of Stratigraphic Palynologists).

Hans interesser var mangfoldige. Mange av oss husker godt at han holdt foredrag om blodigler, og at han lot dem få næring ved å ha dem på ben og armer. Han ble interessert i blodigler etter å ha beskrevet liknende organismer klitellate kokonger, fra avsetninger fra tertiær til trias alder. Iglene hadde Svein fått fra en iglespesialist fra Cambridge (Roy Sawyer) som avlet igler til medisinsk bruk.

Manum skrev en lang rekke populære artikler bl.a. i *Naturen*, *Blyttia* og *Aftenposten*. Han kunne også holde underholdende taler ved faglige sammenkomster. Selv om han var intenst opptatt av sitt fag også etter at han hadde gått av med pensjon, hadde han også mange andre interesser. Dette gjaldt bildende kunst, særlig grafikk, og han var mangeårig leder av Norsk forening for grafisk kunst. Han var svært tidlig ute med å kjøpe bilder av kunstnere som Savio og Espolin Johnson. Han arbeidet også med fotografi og smalfilm og underviste også i dette.

I de senere årene var hans kone Randi meget syk, og Svein brukte det meste av sin tid til å stelle for henne slik at hun kunne være hjemme helt til han selv ble syk noen måneder før han døde.

Svein Manum vil bli husket av sine kolleger i Norge, og av kolleger i mange land som en forsker som etablerte et nytt fagområde i Norge og som hele tiden holdt en meget høy faglig standard.

Vi lyser fred over Svein Manums minne.

Til denne minnetalen har jeg fått stor hjelp fra Manums kolleger: Jorunn Os Vigran, Gunn Mangerud, Jenø Nagy og Kari Henningsmoen.